

Το νόμισμα στα Αρχαία Χρόνια

Εισαγωγή

- Τα νομίσματα αποτελούν βασική μονάδα μέτρησης του χρήματος.
- Η λέξη **νόμισμα** προέρχεται ετυμολογικά από το «νόμος», επιβεβαιώνοντας ότι το νόμισμα το ζυγίζει, το ελέγχει και το θέτει σε κυκλοφορία η εκδίδουσα αρχή.

Πριν από το νόμισμα

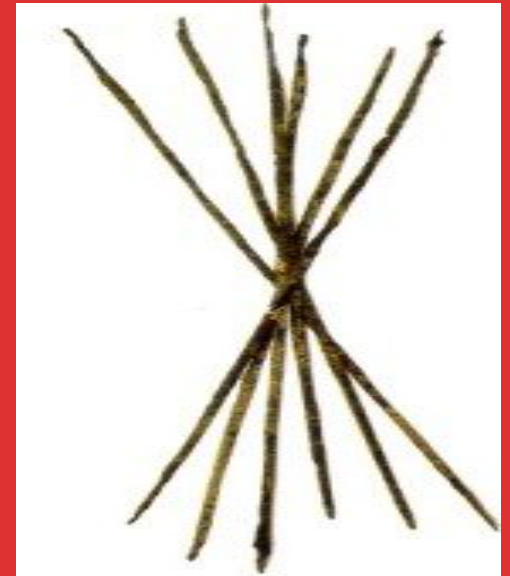
- Η ανταλλαγή προϊόντων, ο αντιπραγματισμός, υπήρξε η πιο διαδεδομένη πρακτική εξασφάλισης των βασικών αναγκών των ανθρώπων.
- Οι συναλλαγές σε είδος διευκόλυναν τις πρώτες κοινωνίες των ανθρώπων στην επιβίωσή τους. Γεωργικά προϊόντα διατροφής, δέρματα, ζώα, κοχύλια ήταν τα αποδεκτά μέσα συναλλαγής.

Τα πρώτα νομίσματα

- Στα τέλη του 8^{ου} και τις αρχές του 7^{ου} π.Χ. αι., ένα ακόμα χρηστικό αντικείμενο, ο **σιδερένιος οβελός** (σούβλα ψησίματος) χρησιμοποιήθηκε ως μέσο συναλλαγής.
- Αποδίδεται από ορισμένους μελετητές στο βασιλιά του Άργους **Φείδωνα**.

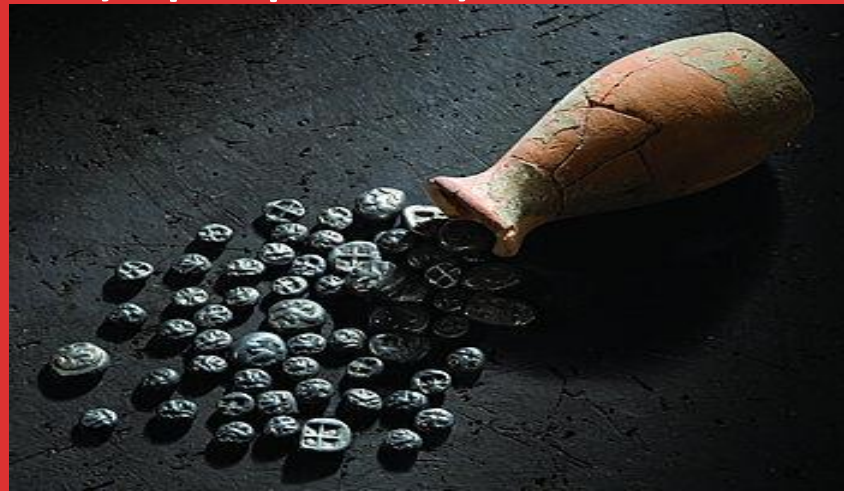
Έξι οβελοί, όσοι δηλαδή χωράει να κρατήσει η παλάμη του ανθρώπου, είχαν αξία μιας δραχμής .

(δράττομαι = κρατώ, δράξ = παλάμη → δραχμή).

Το νόμισμα επινοείται:

- Η επινόηση του νομίσματος ήταν θέμα χρόνου.
- Το μικρό του μέγεθος επέτρεπε την εύκολη μεταφορά του.
- Σφραγισμένο από την υπεύθυνη αρχή, η αξία του ήταν συγκεκριμένη και δεν υπήρχε πια η ανάγκη του ζυγίσματος.

Τα πρώτα νομίσματα κόπηκαν:

- Στην Λυδία
- Στις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας (Ιωνία)

Υλικό Κατασκευής:

- ήλεκτρος, κράμα χρυσού και αργύρου

Σχήμα:

- ωοειδές και στη μία πλευρά είχαν ακανόνιστα βαθουλώματα

Τα νομίσματα των ελληνικών πόλεων κρατών

- Η διάδοση του νομίσματος στον **χερσαίο ελλαδικό χώρο** και στις **Κυκλάδες** συμπίπτει με την ανάπτυξη της πόλης-κράτους.

Αίγινα (6ος αι. π.Χ)

- Εξέδωσε στατήρες με παράσταση θαλάσσιας χελώνας στην πρόσθια όψη και έγκοιλο, μοιρασμένο σε ακανόνιστα διάχωρα, στην άλλη.
- Είναι γνωστά ως «Χελώναι».

Κόρινθος (6ος αι. π.Χ.)

- Έκοψε στατήρες, οι οποίοι διαδόθηκαν ευρέως στον χώρο της μεγάλης Ελλάδας όπου βρίσκονταν οι αποικίες της.
- Οι σφραγίδες των κορινθιακών νομισμάτων εμπνέονται από τη μυθολογία και την τοπική ιστορία.

Αργυρό τρίδραχμον Κορίνθου,
περ. 390 π.Χ. • ΝΜ Σ. Εμπεδοκλή

Αθήνα (6ος αι. π.Χ.)

- Άρχισε να κόβει νομίσματα μόνο από άργυρο, λόγω της αφθονίας του στα ορυχεία του Λαυρίου.
- Τα τετράδραχμα υπήρξαν από τα ισχυρότερα και πιο διαδεδομένα νομίσματα και έφεραν στην πρόσθια όψη την κεφαλή της θεάς Αθηνάς και από την άλλη την κουκουβάγια γι αυτό ονομάστηκαν και **Γλαύκες**.

Σπάρτη

- Μέχρι το 404π.Χ. απαγορευόταν ο χρυσός και το ασήμι στην πόλη έτσι τα νομίσματα που κοβόντουσαν ήταν σιδερένια.
- Δεν έκοψε ποτέ νόμισμα που να χρησιμοποιήθηκε ευρέως εκτός των συνόρων της

Περίοδος μετά τον πελοποννησιακό

- Τότε έληξε η βασιλεία της Γλαύκης.
- Τη Γλαύκη διαδέχτηκε ο Δαρεικός, που σηματοδοτούσε την ανάμειξη των Περσών στα Ελληνικά.

Μακεδόνες βασιλείς

- Ο Φίλιππος Β' έκοψε το πρώτο ελληνικό χρυσό νόμισμα.
- Πρωτοπορία υπήρξε και η αναπαράσταση του ίδιου του Φιλίππου έφιππου στον οπισθότυπο των νομισμάτων του.

- Ο υιός του Αλέξανδρος Γ' δεν ακολούθησε αυτήν την πολιτική.
- Κοσμούσε τα νομίσματα με παραστάσεις θεών (κυρίως του Ηρακλή, της Αθηνάς, της Νίκης και του Δία)

Ελληνιστικά βασίλεια

- Δεν υπήρξε κοινή νομισματική πολιτική στους διάφορους διαδόχους του Μ. Αλέξανδρου

Το βασίλειο της Αιγύπτου

- Πτολεμαίος Α΄ : ο 1^{ος} που απεικόνισε μορφή του Αλέξανδρου
- 1^{ος} διάδοχος που απεικόνισε την μορφή του σε νόμισμα.

- Πρωτοπορία υπήρξε η τύπωση του βασιλικού ζεύγους επί Πτολεμαίου Β' Φιλαδέλφου (240 π.Χ.)

Βασίλειο της Συρίας

- Ο κάθε βασιλιάς τοποθετούσε το πρόσωπό του στα νομίσματα
- Δημοφιλείς είναι και οι παραστάσεις σε ανάμνηση των νικών του Αλέξανδρου (π.Χ. ο Βουκεφάλας, ή κάποιος Ελέφαντας)

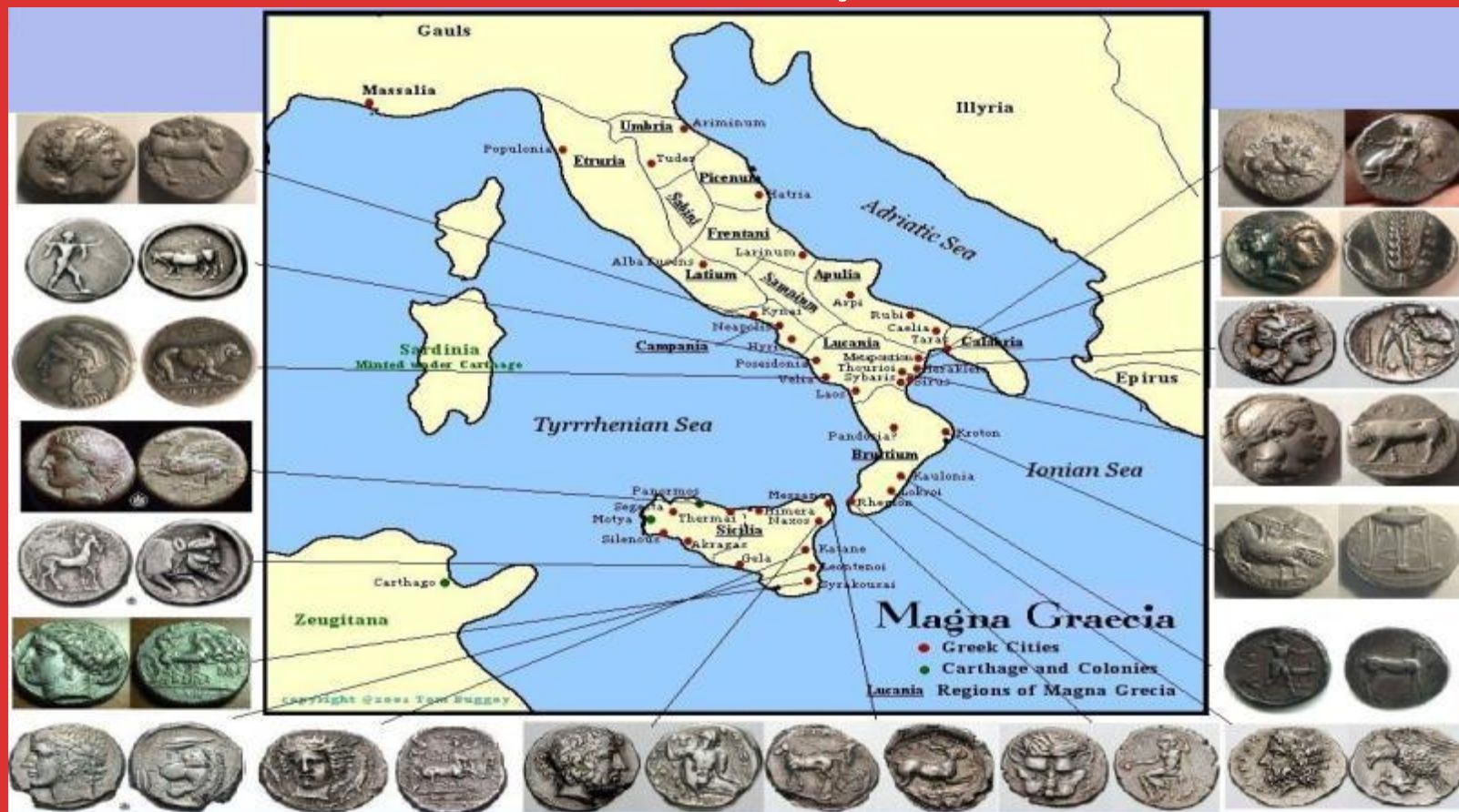

Βασίλειο της Περγάμου

- Αντίθετα με τους Σύριους, οι Περγαμηνοί απεικόνιζαν στα νομίσματά τους μόνο τον ιδρυτή της δυναστείας τους Φιλέταιρο.

Τα νομίσματα των ελληνικών αποικιών στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία (6ος αι. π.Χ)

- Οι πρώτες κοπές χαρακτηρίζονται από την ιδιαίτερη κοιλόκυρτη τεχνική χάραξης των τύπων.
- Γνώρισε μεγάλη άνθηση στο τελευταίο τέταρτο του 6ου αιώνα και υιοθετήθηκε από όλα τα νομισματοκοπεία της Κάτω Ιταλίας.
- Με την εγκατάλειψη της κοιλόκυρτης τεχνικής, οι κοπές διακρίνονται από μεγαλύτερη ποικιλία εικονογραφικών τύπων.

- Η εικονογραφία αυτή δεν ξεφεύγει από τη φιλοσοφία των πρώτων ιταλικών νομισμάτων: αναφέρεται άλλοτε στην πηγή πλούτου και άλλοτε στην προστάτιδα θεότητα της εκδότριας πόλης.

- Οι αποικίες στη **Σικελία** άρχισαν να κόβουν νομίσματα από το β΄ μισό του 6ου αιώνα π.Χ.
- Οι **Συρακούσες**, αποικία της Κορίνθου, ήταν η πιο σημαντική πόλη του νησιού με σπουδαία νομισματοκοπία.

*Τα νομίσματα των ελληνικών αποικιών στη
Μ. Ασία, την Προποντίδα και τον Εύξεινο
Πόντο (7ος αι. π.Χ)*

- Τα πρώτα νομίσματα κόπηκαν σε ήλεκτρο.
- Έπειτα παγιώθηκε η χρήση του αργύρου.

Έφεσος

- Η νομισματοκοπία της Εφέσου και η μέλισσα συνδέεται με τη λατρεία της Αρτέμιδος, της θεάς που κατεξοχήν λατρευόταν στην πόλη και οι ιέρειές της ήταν γνωστές ως «μέλισσαι».

Φώκαια

- Είναι γνωστή από πρώιμες κοπές της που φέρουν ως εμπροσθότυπο μία **φώκια**, το σύμβολο της πόλεως.

Κύζικος

(αποικία της Μιλήτου στην Προποντίδα)

- Εξέδιδε στατήρες και υποδιαιρέσεις από ήλεκτρο.
- Χαρακτηριστικό εικονογραφικό στοιχείο αποτελεί ο **θύννος**, το ψάρι γνωστό σήμερα ως τόνος.
- Η εμβληματική παρουσία του ψαριού αυτού συνδέεται με τη θέση της πόλης που συνιστούσε πέρασμα για αγέλες τόνων και καίριο σημείο για την αλίευση και την εμπορία του.

Ιστρία ή Ίστρος (Αποικία Μιλησίων)

- Τα νομίσματα της πόλεως φέρουν στην πίσω πλευρά θαλάσσιο αετό πάνω σε δελφίνι.
- Την πρόσθια όψη των εκδόσεων της Ιστρίας, κοσμούν δυο εκφραστικά ανδρικά κεφάλια, τοποθετημένα σε αντίθετο άξονα: *ίσως αποδίδουν τους Διοσκούρους.*

Ολβία (Αποικία Μιλησίων)

- Τον 5^ο αιώνα π.Χ. οι Ολβιοπολίτες εξέδωσαν δελφινόσχημα χάλκινα νομίσματα.

Παντικάπαιον (Αποικία Μιλησίων)

- Εξέδωσε χρυσούς στατήρες
- Στην πρόσθια όψη τους παριστάνεται η κεφαλή του Πάνα, ενώ την άλλη πλευρά κοσμεί γρύπας.

Συμμαχικά και Κοινά νομίσματα

- Στη διάρκεια της ελληνικής αρχαιότητας συνάφθηκαν διάφορες στρατιωτικές συμμαχίες πόλεων ή εθνών.
- Το **κοινό νόμισμα** αποτελούσε μέρος της ενιαίας τακτικής της συμμαχίας.
- Ιδρύθηκαν **Συμπολιτείες και Κοινά**

Ευβοϊκή Συμπολιτεία

(4ος αι. π.Χ.)

- Τα νομίσματα που εξέδωσε έχουν ως κύριες παραστάσεις την κεφαλή της νύμφης Εύβοιας και το **μοσχάρι**, το οποίο αποτελούσε τη σπουδαιότερη πηγή πλούτου του τόπου, καθιστό ή όρθιο

Κοινό των Βοιωτών

(6ος αι. π.Χ.)

- Στην πρόσθια όψη των στατήρων κυριαρχεί η παράσταση της βοιωτικής ασπίδας. Στην άλλη συναντάται ποικιλία παραστάσεων, συνήθως αυτή του κρατήρα.

Δελφική Αμφικτυονία (4ος αι. π.Χ.)

- Εξέδωσε αργυρά νομίσματα, στατήρες και δραχμές. Η κεφαλή της Δήμητρας εικονίζεται στην πρόσθια όψη των στατήρων ενώ στην άλλη, ο Απόλλων καθισμένος στον ομφαλό της γης, στηρίζεται στη λύρα του.

Κοινό των Αιτωλών (4^{ος}-2^{ος} αι. π.Χ.)

- Εξέδωσε τα τριώβολα (ημίδραχμα).
- Στην πρόσθια όψη τους απεικονίζεται το κεφάλι της Αταλάντης και στην άλλη ο Καλυδώνιος.

Κοινό των Ακαρνάνων

(4^{ος} αι. π.Χ.)

- Στην πρόσθια όψη των στατήρων κυριαρχεί η παράσταση του ανθρωπόμορφου ταύρου, προσωποποίηση του ποτάμιου θεού Αχελώου.
- Στην οπίσθια όψη των στατήρων εικονίζεται καθιστός ο Απόλλων Άκτιος.

Κοινόν Ηπειρωτών (3^{ος} αι. π.Χ.)

- Εξέδωσε στατήρες και δραχμές.
- Οι συζευγμένες κεφαλές του Δωδωναίου Δία με στεφάνι από φύλλα δρυός και της νύμφης Διώνης, στην πρόσθια όψη των στατήρων, θυμίζουν τη σύνθεση στα νομίσματα της Πτολεμαϊκής δυναστείας.

Κοινό των Θεσσαλών (2^{ος} αι. π.Χ.)

- Στην πλούσια νομισματοκοπία του δεσπάζουν οι αργυροί στατήρες, με την κεφαλή του δαφνοστεφανωμένου Δία στην πρόσθια όψη και στην άλλη τον αγαλματικό τύπο της Αθηνάς Ιτωνίας.

Αχαϊκή Συμπολιτεία (3ος-2ος αι. π.Χ.)

- Μετά τις πρώτες εκδόσεις αργυρών τριωβόλων (ημιδράχμων), με την κεφαλή του Δία δαφνοστεφανωμένου στην εμπρόσθια όψη και στην άλλη το μονόγραμμα ΑΧ της συμμαχίας μέσα σε στεφάνι, οι πόλεις-μέλη χάραξαν ενδεικτικά σύμβολα που δήλωναν την ταυτότητά τους.

Τεχνική κατασκευής

Σφραγίδα - μήτρα με την παράσταση της γλαύκας και τα σύμβολα της πόλης των Αθηνών.

- 1^ο στάδιο:
Καθαρισμός και λιώσιμο του μετάλλου.
- 2^ο στάδιο:
Χύσιμο του υγρού μετάλλου σε καλούπια για να πάρει κυκλική μορφή ή για το σχηματισμό ράβδων και κόψιμο κυκλικών πλακών.
- 3^ο στάδιο:
Αποτύπωση των παραστάσεων με την τοποθέτηση των πετάλων (κυκλικών πλακών) ανάμεσα σε δυο σφραγίδες-μήτρες.

Ιδεολογία και συμβολισμός

- Αποτύπωση θεμάτων χαρακτηριστικών της πόλης, δηλαδή συμπύκνωση των συμβόλων της κάθε ανεξάρτητης πόλης – κράτους και αργότερα του κάθε ηγεμόνα.
- Απεικόνιση θεμάτων από την αρχαία ελληνική μυθολογία και θρησκεία, κυρίως μύθοι που αφορούν την τοπική ιστορία της πόλης (καταγωγή, τοπικοί ήρωες, προέλευση του ονόματος, ιδρυτές).

Παραστάσεις

- Χλωρίδα – Πανίδα:

Προέρχονται από το βασίλειο των ζώων και των φυτών. Επιλέχθηκαν γιατί ήταν τα κύρια προϊόντα μιας πόλης ή γιατί συνδέονταν με το όνομά της.

Μυθολογικές παραστάσεις και Θεοί

- Αναπαράσταση μύθων που αφορούν την τοπική ιστορία της πόλης (καταγωγή, τοπικοί ήρωες, προέλευση του ονόματος, ιδρυτές), κάνοντας τα νομίσματα αναγνωρίσιμα.

Γλυπτά

- Πολύτιμοι μάρτυρες για έργα που δεν σώζονται και βοήθησαν στην αναπαράστασή τους από τη νεώτερη έρευνα.
- Αναπαράσταση μεγαλοπρεπών έργων της ιστορικής εποχής που αναφέρονται.

Αργυρά δραχμή Επιδάφρου (πρώτο τέταρτο 3ου αιώνα π.Χ.)

Πορτραίτα

- Απεικόνιση των προσώπων των βασιλέων των ελληνιστικών βασιλείων.
- Διάδοση της εικόνας του βασιλέα, ηγεμόνα ή μονάρχη και γνωστοποίησή του, προπαγανδίζοντας τη δύναμή του.
- Γυναικεία πορτραίτα απαντούν στα νομίσματα του βασιλείου της Αιγύπτου.

Οικοδομήματα

- Πολλές ελληνικές πόλεις απεικόνισαν στην οπίσθια όψη των νομισμάτων τους οικοδομήματα και αρχιτεκτονικά σύνολα. Όπως ναοί και ιερά διαφόρων αρχιτεκτονικών τύπων και συνοδεύονται από το λατρευτικό άγαλμα του θεού.

Βιβλιογραφία:

- *Βοιωτική διαδικτυακή πολιτισμική εγκυκλοπαίδεια*
- *Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας Και Πολιτισμού*
- *Σύντομη αναδρομή στην ιστορία του νομίσματος και της αρχαίας οικονομία, της Ελένης Παπαευθυμίου*
- *Υπουργείο Πολιτισμού –Νομισματικό Μουσείο, «Η Ιστορία του Νομίσματος», Αθήνα*